

BUITEN

1^E JAARGANG N^O. 28.

ZATERDAG 23 NOVEMBER 1907.

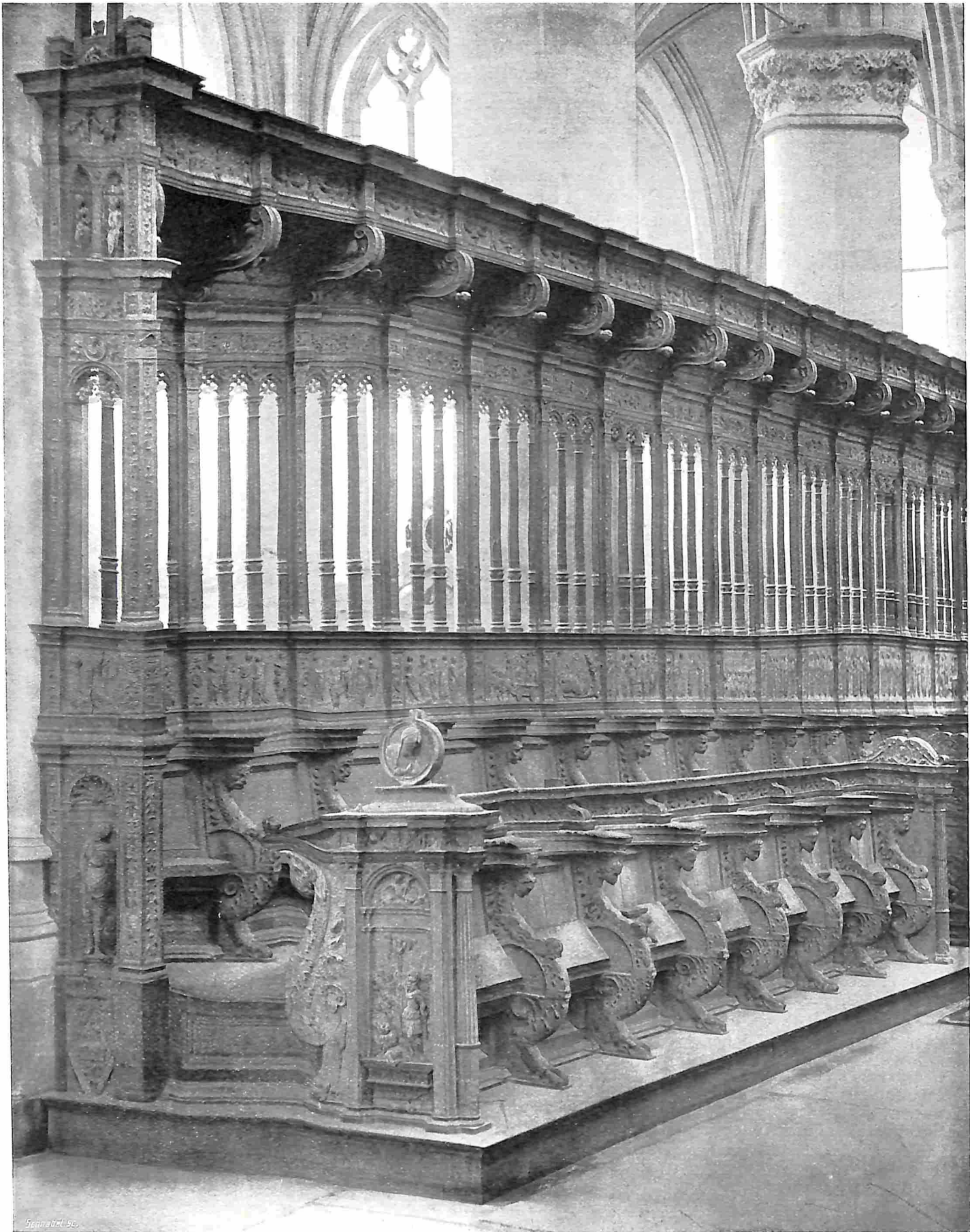

Foto Aug. F. W. Vogt.

KOORBANKEN IN DE GROOTE KERK TE DORDRECHT (EPISTELZIJDE).
Boven op het zijbeschoot de zwaar beschadigde Mater Dolorosa.

BUITEN

Geïllustreerd Weekblad
aan het Buitenleven gewijd

REDACTIE:

HENRI VAN BOOVEN, te HILVERSUM.

MEDEWERKERS.

ARCHITECTUUR, (*Gebouwen, woninginrichting, meubelen, verlichting, verwar-
ming, enz.*) TUINARCHITECTUUR, PLAATSBSCHRIJVING: W. BAX JR., H. VAN DER BORCH VAN VERWOLDE, WOUTER COOL, H. J. DAM-
MERMAN JR., J. W. HANRATH, AUG. SASSEN, PROF. K. SLUYTERMAN,
LEONARD A. SPRINGER, D. F. TERSTEGG, J. H. DE VEER, P. WESTBROEK.
BLOEMEN- EN MOESTUIN; (*Serres, kassen, enz. vruchtboomen, sierheesters*).
J. G. BALLEGO, K. BERENDSEN, JAC. B. BRINK, E. H. J. CUNAENS, A. FIET,
J. J. KRUYFF, A. SCHUTTEVAER, E. TH. WITTE.
FOKKEN EN KWEEKEN: (*Paarden, runderen, wolven, honden, pluimvee en
ander gevogelte, visschen, bijen*): F. BLAAUW, G. C. DUVAL VERWEY, J.
KOOIMAN, CHR. H. J. RAAD, S. SPANJAARD LZN., JOH. PH. TUYT.
FOTOGRAFIE: J. A. BAKHUIS, F. F. BRUYNING JR., WOUTER COOL, DR. A.
J. M. GARJEANNE, G. A. M. GARJEANNE, MEVR. C. DE VRIES-BLOM.
HYGIËNE, (*Tuinstdeden*) OPVOEDING EN ONDERWIJS: J. BRUINWOLD RIEDEL,
G. H. DEMMINK, J. C. G. GRASÉ, G. OOSTERBAAN.
LANDBOUW, LANDBOUW-ECONOMIE, HEIDEONTGINNING EN BOSCH-
CULTUUR: (*Cultuurplanten, woudflora, veredeling van gewassen, enz.*) L.
BROEKEMA, F. F. BRUYNING JR., V. R. Y. CROESEN, S. R. VON FRANCK,
J. RINKES BORGER, J. Z. TEN RODENGATE MARISSSEN, A. J. VAN SCHERM-
BEEK, C. G. SPENGLER, DR. J. J. OTT DE VRIES.
LEVENDE NATUUR EN LETTERKUNDIGE BIJDRAGEN: LODE BAEKEL-
MANS, MEJ. A. BIENFAIT, MEJ. C. BIENFAIT, M. J. BRUSSE, MEVR. A. BIJ-
VAN SLOOTEN, BERN. CANTER, J. DAALDER DZN., HENRI M. DEKKING, P.
FRANSEN JZN., DR. A. J. M. GARJEANNE, G. DE GRAAF, E. HEIMANS, MEVR.
HOFFMANN, J. HORA ADEMA, DR. EDW. B. KOSTER, JOH. DE MEESTER,
HENRI MEIJER, J. REDDINGIUS, P. TEUNISSEN, F. DE SINCLAIR, DREVES
UITTERDIJK, I. H. DE VEER.
METEOROLOGISCHE EN ASTRONOMISCHE MEDEDEELINGEN: DR. C.
SCHOUTE, J. VAN DER BILT, PROF. DR. A. A. NIJLAND.
SPORT: (*Cricket, golf, hockey, kaatsen, laventennis, voetbal, ijskolf (bandy), enz.;
paardensport; jacht en jachthonden; automobilisme, wielrijden, toerisme; roeien,
zeilen, zwemmen, visschen, watertochtsjes; biljarten, schermen, vuistvechten, enz.;
wedstrijden*) H. F. ADAMS, LUIT. H. BIJMAN, J. COUCKE, PROF. P. H.
DAMSTÉ, A. W. H. W. H. R. VAN MANEN, W. WESTRA.

INHOUD:

<i>Een ontginningspraatje, door O. P. Merker</i>	blz. 326
<i>Kolonie-tuinen</i>	" 327
<i>De groote kerk te Dordrecht, door P. W. Stoffels, geïllustreerd (vervolg)</i>	blz. 325 en 328
<i>De jacht van Kay de Slang, door Rudyard Kipling, vertaald door Mevrouw H. (vervolg)</i>	blz. 331
<i>Werkkundige mededeelingen, Wolkenfotografie, door Dr. C. Schoute, geïllustreerd</i>	" 332
<i>De kustmanoeuvres van 18 tot en met 25 September 1907, door Enriens, (wordt vervolgd)</i>	" 334
<i>Moderne riddersporen, door E. Th. W., geïllustreerd</i>	" 335

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

*Bij iedere rubriek wordt gelegenheid voor correspondentie opengesteld en gelieve
men vragen aan de Redactie te richten.*

*Fraaie foto's zullen gaarne ter beoordeling ontvangen worden. Te adresseeren
aan de Redactie of aan de Uitgevers. De inzender verzuime vooral niet duidelijk
zijn naam en adres te vermelden; ook achter op de foto's.*

*Van tijd tot tijd zullen prijsvragen voor de beste foto's op een of ander gebied
worden uitgeschreven.*

*De Uitgevers verzoeken beleefdelijk dit blad te noemen als men naar aanleiding
van eene annonce, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.*

Uitgave van SCHELTEMA & HÖLKEMA'S BOEKHANDEL
K. Groesbeek & Paul Nijhoff -AMSTERDAM-

EEN ONTGINNINGS- PRAATJE.

TIS Herfst, en dus de tijd voor jagen, d.w.z. van komen op plaatsen, waar men in andere tijden niet denkt te komen, niet omdat ze misschien niet belangrijk zijn, maar omdat men nu eenmaal „geen boodschap daar heeft”. Zoo ging het ook mij, ik was op jacht met eenige heeren aan de Noordzijde van den spoorweg van Tilburg naar Breda en toen het tegen twaalfen liep, zetten we ons aan den zuidelijken rand van het bosch neer, daar hier de zon een aangename warmte verspreidde en wij onze niet meer jonge „botten” gaarne aan haar koesterende stralen wilden blootstellen en tevens voor den Noord-Oostenwind beschut zijn. Al spoedig viel het gesprek op hetgeen voor ons lag, een ontginning van heide tot gras- en bouwland en bleven ook de gewone uitspraken niet uit: „Het is toch een groot onderscheid die mooie groene grasvelden en daarnaast de reeds bruine heide”. „Ja, maar je moet ook niet vragen wat het kost, het is een bekend feit, dat de ontginner er geld bijlegt en de grond eerst in de tweede of derde hand rendeert”. Daar-

tegenover kwamen anderen aandragen met de mededeeling, dat zo als zoovelen, die de kunstmest, bij deze ontginning gebruikt, langs den straatweg hadden zien vervoeren, op echt Brabantsche wijze hadden geroepen: „Ach aerm! die stopt zijn geld ook in den grond om het nooit terug te zien”, maar nu instemden met degenen die zeiden: „Hij wint 't toch!”

Misschien wel de snuggerste onder ons, maakte de opmerking, dat we er nu wel veel „koffie over zetten”, maar er eigenlijk niets positiefs van wisten. Hij had heel veel zin om ter plaats eens een kijkje te gaan nemen en den eigenaar te vragen, hoe de vork nu eigenlijk in den steel zat. Dat idee vond bijval en zoo besloten we op den eerstvolgenden Zondag den eigenaar der ontginning te gaan opzoeken.

Omstreeks 2 uur waren wij op Wildrick, zoo heet het landgoed, waarvan we aan de Noordzijde de ontginning hadden gezien. De eigenaar, de Heer G. C. Spengler, bleek ons gaarne te begeleiden en zoo togen we op weg. De Heer S. deelde ons mede, dat het landbouwbedrijf ongeveer 25 H.A. groot was, waarvan 15 H. A. weide en 10 H.A. bouwland, terwijl ook voor boomgaard een kleine oppervlakte was ontgonnen. Oorspronkelijk was het idee een volkomen veeloos bedrijf in te richten, maar het bleek al spoedig, dat dit niet goed vol te houden was, omdat er afvalproducten kwamen, die geen bepaalde marktwaarde hadden, zooals kaf, haverstroo, mangelwortelbladen, serradellahooi, enz. Van veehouderij in den gewonen zin kon ook geen sprake zijn, omdat aan het houden van melkkoeien te veel werk verbonden was en arbeidskrachten, tengevolge van de nabijheid van de industriestad Tilburg, niet alleen duur, maar ook zeer schaarsch waren. Er kwam nog een speciale reden bij voor den Heer S., om zich met melkveehouderij niet in te laten: de tijd ontbrak hem, daar hij door het lesgeven aan de jongelui, die bij hem hun opleiding vinden, gebonden was. Eigenaardig is het echter, dat op zulk een landbouwbedrijf de melk voor de huishouding van een tegenover wonenden boer gekocht wordt, maar we moesten den Heer S. gelijk geven, als men één melkkoe houdt, kan men er met de zelfde moeite even goed meerdere houden. Op onze vraag hoeveel arbeiders er wel waren op dit bedrijf, dat 't grootste in een verren omtrek is, werd ons tot onze verwondering gezegd: tot Mei 1.1. 2 man en 1 jongen, maar nu is er nog één arbeider bijgekomen. De mogelijkheid om in 5 jaren 2 1/2 H.A. te ontginnen, met zoo weinig arbeidskrachten, werd ons duidelijk gemaakt toen we de verzameling werktuigen zagen, en de Heer S. ons mededeelde dat alles zooveel mogelijk machinaal gedaan werd. Grasmaaien, hooischudden en bijeen harken, graanmaaien, de aren „oprijven”, dorschen, kunstmestzaaien, graanzaaien, alles ging machinaal en toen de Heer S. ons uitlegde dat een gewone boer, die 30 vrachten stalmest per H.A. gebruikt, daarvoor een man en paard en kar 3 dagen noodig heeft als het land niet vlak bij huis ligt, terwijl hij vóór acht uur door 2 man en 1 jongen kunstmest laat mengen die om half negen naar het veld gereden wordt, met 2 karren en om twaalf uur door 1 man en 1 paard met den strooier gestrooid is, ja, toen zagen wij duidelijk in, dat het economischer is om geen stalmest te gebruiken als het kan. Of het kan was natuurlijk een zeer voor de hand liggende vraag, en het antwoord van den Heer S. was typisch: „Zie zelf rond, ik zal U precies zeggen, wanneer ieder stuk ontgonnen is, hoe het bemest is en wat de opbrengst is geweest elk der opvolgende jaren en geef dan straks mij het antwoord op de door U gestelde vraag.”

In den loop van het gesprek bleek, dat de Heer S. die, tusschen haakjes gezegd, gediplomeerd land- en boschbouwkundige is en heel veel buiten- en binnenlands gezien heeft, een overtuigd voorstander van het veeloos, althans veezwak bedrijf is, uit een financieel en economisch oogpunt. Een geheele reeks van voorbeelden van veelooze bedrijven werden door hem genoemd, waar al tientallen jaren met succes op deze wijze gewerkt werd: o.a. noemde de Heer S. Hohenheim bij Apeldoorn. „Maar”, zoo meende een onzer, „die stalmest, die de boeren nu eenmaal onontbeerlijk achten, levert toch nog iets meer aan den grond dan de minerale stoffen, die U er met de kunstmest in brengt; er zijn toch een massa organische stoffen in, en die hebben toch ook een werking in den grond, kunt U die dan maar missen en maar blijven boeren?” „Nee, waarachtig niet”, was het kernachtige antwoord, „ik kan niets anders doen dan een ander, maar wel op een andere wijze: ik zaai onder al mijn granen serradella of in de stoppels lupinen en die leveren mij de humus, dus de organische stof, en bovendien een flink aantal Kilo's stikstof. De hakvruchten, die ik in matige hoeveelheid verbouw, krijgen stalmest, maar bovendien kunstmest. Zij „verwerken” de stalmest het best en ik heb gelegenheid de uit de stalmest voortkomende onkruidplanten te vernietigen. Laten we ondertusschen voort loopen, want er is nogal wat te zien, en als ik eenmaal bezoekers rondleid, laat ik ze niet spoedig los.” We kwamen allereerst aan een mangelwortelveld, waarbij een bord: „Proefveld v.h. Kalisyndicaat.” Hierop waren proeven genomen met verschillende kalizouten op verschillende tijden en in verschillende hoeveelheden uitgezaaid. Ofschoon er wel degelijk onderscheid te zien was, moest de weegschaal toch het antwoord op de gestelde vraag geven.

De Heer S. deelde ons mede, dat bij zijne komst op Wildrick in 1902 dit veld en nog een 2 1/2 H.A. daarnaast gedeeltelijk geroid dennenbosch was. Naast dit proefveld lag een Rijksproefveld voor bemestingsproeven met verschillende phosphorzuurhoudende meststoffen, bezet met gele lupinen van meer dan 1.25 M. hoogte.

genoemde lupinen worden ondergeploegd en de grond bezaaid met rogge.

Op onze vraag of hier nu „geënt” was met bacteriënhoudende zaai, vertelde de Heer S. ons, dat dit niet noodig was, want dat de bacteriën voor den groei der Papillionaceën noodig, blijkbaar in voldoende hoeveelheid aanwezig waren en verleden jaar op maagdelijke heide met kunstmest, naast elkaar lagen een akker met groene erwten, één met lupinen, en één met serradella, allen ongeënt en alle een uitstekend gewas gevend, maar dat dan ook schuimaarde als kalkbemesting gegeven was.

We kwamen eigenlijk te laat om de gewassen te zien, want die waren vrijwel alle geoogst, behalve de roode klaver voor zaad. De duivenboonen hebben we in den schuur gezien, een gewas van gemiddeld 1.30 M., uitstekend geladen. De opbrengst was natuurlijk nog niet bekend, maar verleden jaar was die 21 H.L. per H.A.

Al voortwandeland kwamen wij aan grasland, dit jaar aangelegd. De grond was in 1902 door ossen van de Ned. Heide-Mij. 40 c.M. diep geploegd en dezen winter overdwars geploegd met de schijfegge en cultivator, verkruijmd en ten slotte na een bemesting met 3000 K.G. kalk, 1500 K.G. kainiet en 1200 K.G. slakkenmeel per H.A. met haver, waaronder gras- en klaverzaad, bezaaid. De Chilisalpeter-bemesting was als proef door de Délé-gation des producteurs de Nitrate de Soude geleverd en had tot merkwaardig resultaat gegeven, dat, oogenschijnlijk althans, want de haver was nog niet gedorscht, een grootere hoeveelheid dan 200 K.G. kunstmest per H.A., wél het gras, maar niet de haver ten goede was gekomen. Naast genoemd veld, 1½ H.A. groot, lag een even zoo in 1906 behandeld veld, waarop nu een 15 tal graskalvers graasden. Het gras was in den voorzomer gehooid, en daarna voortdurend geweid, met vaarzen en paarden. De Heer S. vertelde ons, dat hij in den nazomer altijd graskalvers koopt, die zoo lang mogelijk laat weiden en ze dan op stal voedert met kaf, erwten- en boonen- en haverstroo, mangelwortels, wat meel van uitgetriëerde rogge en haver, achterworp van erwten en boonen, ze in den zomer weer weidt, opstiert en in 't najaar verkoopt. Aangezien hij steeds „Hollandsche” beesten koopt, kan hij de drachtige dieren altijd zeer gemakkelijk tegen goede prijzen verkopen. De Heer S. maakte ons opmerkzaam op de dichtheid van de graszode en liet ons het onderscheid tusschen weide, steeds met schapen beweide, en die met rundvee beweide, zien. De schapen, ten getale van ongeveer 20, zijn van gekruist Texelsch ras, de ram is een volbloed Lincoln van Rispens te Aduard, en ofschoon de schapenhouderij als niet rendabel wordt uitgemaakt, meent de Heer S. toch met voordeel deze schapen te kunnen houden, daar hij verleden jaar / 24 voor de vette lammeren op de Rotterdamsche markt kreeg. Ze wogen dan ook tusschen de 50 en 60 K.G. en de beste hield hij zelf, hetgeen wel blijkt, wanneer hij van één schaaap 6½ K.G. wol, gemiddeld 5½ K.G. per schaaap scheert en daarvoor / 1.30 per K.G. bedingt, terwijl wij Tilburgers als wolmensen wel weten, dat de gewone prijs 90 tot 100 cent was. De Heer S. meent dat het raadzaam is om te trachten van alles het beste te krijgen als fokmateriaal en als zaaigoed. Zoo heeft hij een pracht van een zeug, die hem dan ook 17, 19 en 14 biggen bracht. De heele Schweinerei loopt ook al in de weide, voor zoover ze nog groeien moet; die gemest worden liggen op 't hok thuis. Toen we die schapen bezichtigd hadden, verzocht de Heer S. ons rechtsomkeert te maken en liet hij ons een akker zien, verleden voorjaar nog heide, waarop nu wintergerst, afkomstig van Mansholt uit den Westpolder, gezaaid was! „Dat is brutaal!” riep een onzer uit, „dat is een bravourstukje en niet in 't groot en met voordeel te doen!” „Zoo”, antwoordde de Heer S., „weet dan, dat verleden jaar hier gezaaid is haver in omgeploegde heide met dezelfde bemesting als ik U voorheen noemde en de gerst 800 K.G. kainiet, 700 K.G. slakkenmeel en 200 K.G. Chilisalpeter gehad heeft. U kunt ze thuis zien. Ze stond dun, want er was veel uitgevroren, maar die er stond was prachtig.”

„Allemaal goed en wel, maar wat zijn de finantiële resultaten, als het niet onbescheiden is daarnaar te vragen?”

„Volstrekt niet onbescheiden.” was het antwoord, „integendeel zeer welkom is die vraag. Welnu, de grond kost mij, met inbegrip van aankoop der heide, tusschen de / 250 en / 300 per H.A., de grasverpachting geeft voor de eerste snede / 06 tot / 108, voor de 2de snede / 25 tot 40 / per H.A., de roode klaver voor 2 sneden tot 1 October (waarna ik ze door varkens of schapen laat afweiden) / 165 tot / 180 per H.A., mangelwortelen / 10 per 1000 kilo bij een oogst van 34 tot 40000 K.G. per H.A., rogge 26 H.L. De getriëerde Pethuser rogge verkoop ik als zaaigoed, het stroo als leverantie-stroo.”

„Maar mijn waarde Heer S., als ik die getallen hoor, dan kom ik tot de conclusie, dat ontginnen een geldbelegging is beter dan eenige ander!” „O, ho!” was het antwoord, „U vergeet dat er „algemeene onkosten” zijn! De rente en het onderhoud der gebouwen, der werktuigen, de onproductieve dagen, waarop men met het trekvee niets kan doen, (van de laatste zijn er in een bedrijf als dit niet vele) 1° kan men dorschen, 2° houtrijden voor eigen gebruik (heiningposten en slieten) of voor den jaarlijkschen houtverkoop, de 4 dagen, die de arbeiders geheel vrij hebben voor hun oogst (ze hebben ieder een ½ H.A. land vrij). Maar bovendien wat U hier ziet is niet overal toe te passen. Ik zou niet gaarne op een afgelegen hoek van de Veluwe zulk een bedrijf inrichten, en daarbij komt — toewijding, behalve natuurlijk de noodige kennis. Poot zong te zijner tijd: „Hoe genoegelijk rolt

het leven des gerusten landmans heen”. Nu Poot was geen landbouwer, anders had hij dit nooit gezegd. Ik ken weinig bedrijven, waar met zooveel factoren rekening gehouden moet worden als juist bij den landbouw en factoren waaraan men soms niets kan doen.” „Bedoelt U bijv. dat Uw rogge of haver gaat liggen of bevestig, of dat U beschadiging door ongedierte krijgt?” „Ja, wel zoo ongeveer, maar gaan liggen doet het graan hier nooit, daar kan men voor zorgen door best zaaigoed, op rijen zaaien, doelmatige bemesting enz., en beschadiging door ongedierte en lagere organismen, ja, daar kan men ook al veel voorkomen, door vruchtwisseling, tijdig stoppelploegen, keuze van zaai- of pootgoed, enz., enz. Herinnert ge U nog dat aardappelveld, dat ik U heb laten zien? Welnu bij de Bleeke roode was maar een heel enkele zieke, bij de Saksische vrij veel en bij de Paul Krugers geen een, toch was het geheele veld met Bordeauxsche pap besproeid, me dunkt dat geeft te denken en doet het genoegelijk rollen van het leven van Poot veranderen in voortdurende zorg!”

Terug op het stalplein deed de heer S. ons nog zien zijn werkplaats, waar hij zelf zijn werktuigen repareert en die van draaibank, smidse, boormachine, schaaftbank, enz. voorzien was. „Op één dag ben ik soms smid, wagenmaker, zadelmaker en veearts!”

„Nog één ding moet ik vragen, alvorens U voor Uw leerzaam geleide te bedanken: Vroeger hebt U als trekvee ossen gebruikt, waarom doet U dat nu niet meer?” „Vroeger heb ik ossen gebruikt, omdat het mij voordeeliger toeleek, 1° ossen kosten minder van aankoop, 2° minder van onderhoud, 3° kan men ze allerlei afval (mangelwortel- en koolraapbladen, erwten, en boonenstroo, enz.) voeren, dat men aan paarden niet kwijt wordt, 4° kan men ossen desnoods dagen achtereen (bij sneeuw of ijzel) laten staan en ze dadelijk weer aanspannen, dat met goed gevoerde paarden niet goed doenlijk is, 5° een os is altijd verkoopbaar en kan men onder het werken heel wat vleesch en vet aanbrenge. Maar ze verzetten feitelijk minder werk en in de hitte zijn ze niet goed te gebruiken, hetgeen bij het maaien soms zeer lastig was. Dezen winter werd mijn beste os van 900 K.G. onherstelbaar kreupel, ik had hem 4½ jaar gebruikt, dus hij had geen schuld; bij zijn kameraad van ruim 800 K.G. heb ik geen remplaçant kunnen vinden en toen ben ik er toe overgegaan om paarden als trekvee te gebruiken, en dat mag nu wel niet zóó voordeelig zijn, het is toch ook aangenaamer en voor vrachten (stroo naar- en kunstmest van de stad) heb ik nu ook geen voerman noodig, want de ossen konden niet op de keien loopen (toch moest ik er provinciale belasting, als compensatie voor de opheffing der tollén in Noord-Brabant voor betalen!). Ik heb nu één beste drachtige Belgische merrie en een ruïn en hoop op den duur de laatste ook nog eens door een merrie te vervangen, op die manier is het paarden gebruiken ook niet zoo duur, maar hierbij ook weer: Zoo goed mogelijk of er afblijven. Ik heb de eer de Heeren te groeten en dank hen voor hun bezoek.” Daarmee stonden we buiten het hek en ging de Heer S. weer aan zijn werk, terwijl we eigenlijk geen gelegenheid gehad hadden hem voor zijn geleide dank te zeggen, maar dat komt later wel eens, want nu wij er eenmaal zijn geweest, komen we vaker op Wildrick, want daar valt heel wat te zien en te leeren, waarvan we tot heden geen notitie genomen hadden, zoo zal het met velen Uwer denklijk ook het geval zijn. Daarom schreven we dit op, waarde lezer.

O. P. MERKER.

KOLONIE-TUINEN.

ENVALS in Engeland de welgestelde burger zijn week-end cottage heeft, zoo veroorlooven ook vele minder gegoede Denen zich eene dergelijke weelde. In en om de grootere Deensche steden liggen stukken land, die door lage hegen in verscheidene deelen verdeeld zijn. Dit zijn de zoogenaamde Kolonie-tuinen. Soms is de grond stadsseigendom, dikwijls ook behoort het terrein aan bouwspeculant, die nog geen heil in verkoopen zien en nu op deze wijze toch eenig voordeel van hun eigendom hebben. Ze verhuuren het land aan een vereeniging, die perceelen van 135 tot 200 M². aan liefhebbers verhuurt. In den regel zijn dit handwerkslieden of kleine winkeliers. Zij bouwen zelf een priëltje of tuinhuis, sommigen koopen een ouden tramwagen, waar de wielen van afgenomen worden. Hier en daar zijn de bewoners zelfs met een halven wagen tevreden. De huurders zelf leggen hun tuin aan, sommige hebben er een klein hoenderspark, andere houden konijnen of zetten een schommel. Zoodra het weer dan eenigszins goed wordt, trekt de familie er 's Zondags heen, en alle verdere vrije dagen worden in de Kolonie-tuinen doorgebracht. De huur bedraagt 10 tot 15 Kr. per jaar. Gemeenschappelijke waterkranen ter besproeiing zijn op de paden tusschen de tuinen aangebracht; een eigen kraan kost 4 Kr.

Nadat de onkosten voor aanleg van waterleiding, administratie en onderhoud van wegen betaald zijn, schiet er natuurlijk niet veel winst over, maar dat is ook niet de bedoeling. Men wenscht den kleinen burgerman gelegenheid te verschaffen, na zijn werktijd van het buitenleven te genieten. In den zomer kan men de huurders dan ook avond aan avond in hunne tuinen zien. Vooral des Zondags, wanneer bij elk tuinhuisje de „Dannebrog” wappert, ziet het geheel er vroolijk uit.

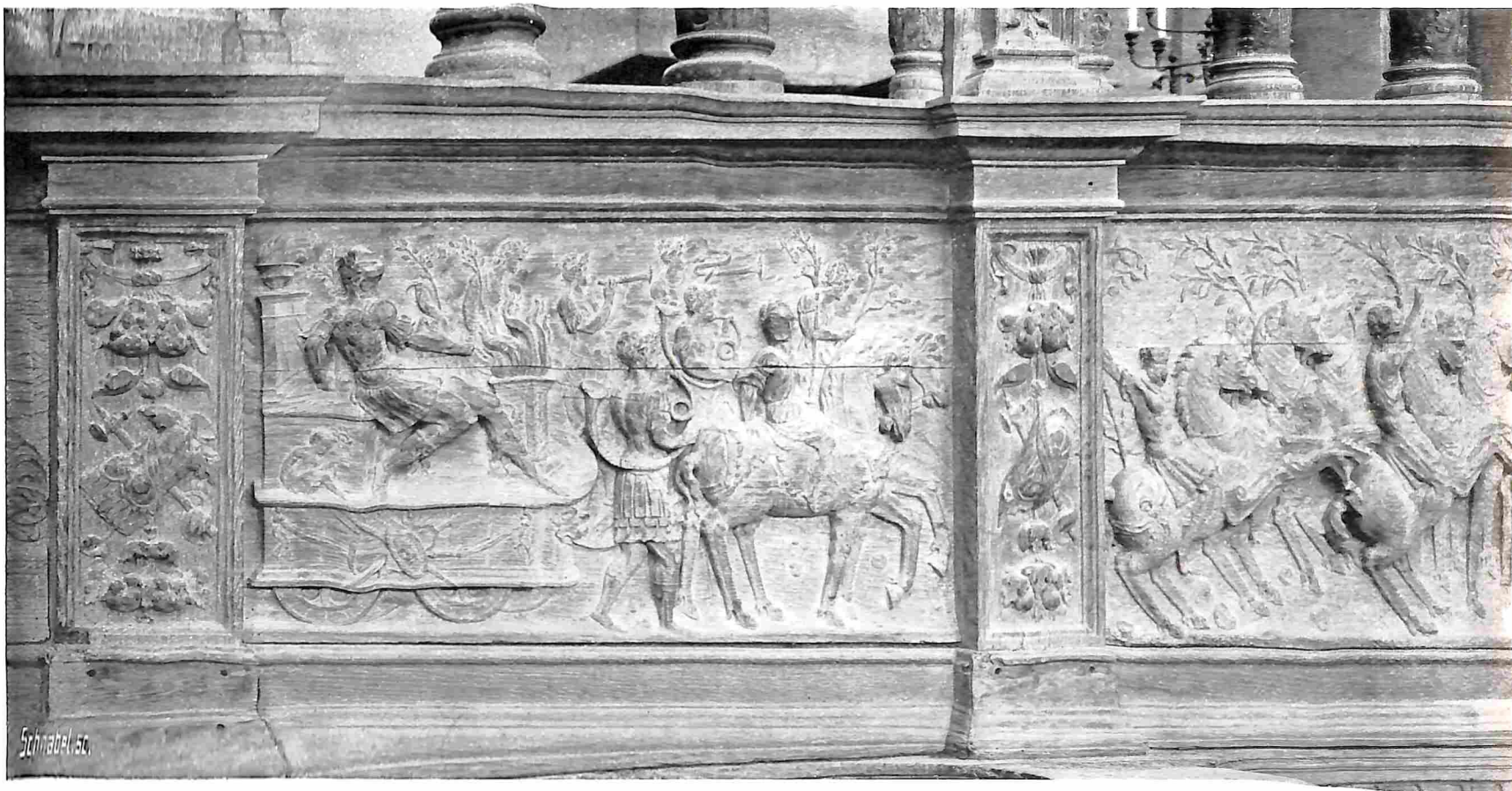

Foto Aug. F. W. Vogt.

FRAGMENT UIT DE KOORBANKEN DER GROOTE KERK TE DORDRECHT.
De zegewagen van een Caesar.

DE GROOTE KERK TE DORDRECHT.

(Vervolg).

VERDER vindt men op de andere beschotten voorstellingen van: de ladder van Jacob, de profeet Elia tegenover de Baälpriesters, Mozes als overwinnaar der Amelkieten ondersteund door Aäron en Hur, David in gebed, Salomo vragend om wijsheid, Daniël in den leeuwenkuil, de Evangelist Mattheus met zijn symbool de gevleugelde mensch en Lucas met zijn symbool den os.

Aan het zijbeschoot der hooge zetels prijken nog aan de eene zijde een vrouw met een geldbuidel, aan de andere zijde Johannes de Dooper, beide zeer beschadigd.

De rugpaneelen der koorbanken zijn met uitzondering van die der koorzangers alle rijk gebeeldhouwd. Aan de zijde van de Mater Dolorosa is de Triomftocht van Christus in zestien voorstellingen afgebeeld. Deze zijn achtereenvolgens:

1. Twee engelen met bazuinen,
2. Vijf personen en wel: Eva met den Appel, Adam die den appel verbergt, Noach met de ark, Mozes met de Wet der Tien Geboden en de offerande van Abraham.
3. Vijf personen: Koning David, Jonas uit de visch komend, een onbekende figuur, Elisa met Elia's mantel, Johannes de Dooper,
4. De Apostelen met zegepalmen,
5. idem,
6. Een zegekar waarop Christus troont. De wagen wordt getrokken door vier dieren, die de symbolen der Evangelisten voorstellen, n.l. de gevleugelde mensch (Mattheus), de Leeuw (Markus), de Os (Lukas) en de Arend (Johannes). Een engel en een vrouwenfiguur met een kruisstandaard gaan den Christus vooraf.
7. De gevleugelde dood en een hellewagen in den vorm van een drakenmuil, waarin de Satan machteloos ter neder ligt zijn aan de zegekar van het vorige paneel vastgeketend. Een spottend duiveltje kroont de hellewagen.
8. Vijf personen: de H. Maagd Maria met palmen om het hoofd, de H. Catherina met het rad, de H. Barbera met den toren, de H. Laurentius met den rooster en de H. Christophorus met het Christuskind.
9. vijf Heiligen, St. Adriaan met een Leeuw, St. Olof met een molen, St. Stephanus, St. Bavo en nog een onbekende heilige.
10. Twee koorknappen met een kruisstandaard en de knappen met hun leermeester,
11. 10 Franciscaner monniken met een kruisdrager,
12. Acht nonnen met een kruisdrager,
13. Acht Benedictijnen met een kruisdrager,
14. Acht kanuniken gevolgd door twee dekenen,
15. Het H. Sacrament. Eerst een vrouw, die met een lamp en een boek in de linker- en een kandelaar in de rechterhand (voorstelling van de waarheid) een ter aarde liggende vrouw (de ketterij) met de voeten treedt. De kandelaars der vier volgende kerkvaders zijn met snoeren verbonden aan die van de vrouwenfiguur. Dan volgt de zegewagen getrokken door Geloof, Hoop en Liefde; onder de wielen liggen vertreden

de bestrijders van het H. Sacrament. Verder Christus uit het graf verrijzende met het bekende „Op deze rots zal ik mijn kerk bouwen”, op den sluitsteen van het graf en

16. de Paus, eenige kardinalen en bisschoppen, die deze voorstellingen besluiten.

Aan de overzijde vindt men eerst acht paneelen, die een voorstelling geven van den triomftocht van Karel V, bij gelegenheid van zijne kroning met de IJzeren kroon van Italië op 21 Juli 1549.

De paneelen stellen achtereenvolgens voor twee ruiters met klaroenen, drie anderen te paard, een rijksgroute met den rijksappel, twee ruiters die ieder een zuil dragen, een andere rijksgroute met een slagzwaard, een ridder met het ceremoniezwaard, dan de zegewagen van den Keizer, getrokken door acht paarden. Een vrouwenfiguur Ratio, de rede, is voor in den wagen gezeten tusschen Prudentia, de voorzichtigheid en Fortitudo, de kracht, links Fidentia, het vertrouwen en Securitas, de onversaagdheid, rechts Gravitas, de ernst, en Perseverentia, de volharding. De teekenen der Keizerlijke waardigheid liggen in den wagen en onder een stralende zon zit de Keizer op een troon met een laurier in de linker-, een scepter in de rechterhand en op het hoofd de ijzeren kroon. Daarna volgen Temperentia, de gematigdheid, en Justitia, de rechtvaardigheid, die den Keizer met een krans omgeven. Twee groepen van ruiters besluiten deze voorstelling.

De andere acht stellen in vijf paneelen Romeinsche zegetochten voor met ruiters zonder en met palmen, een praalwagen waarop een Keizer met bazuinblazers, en een voornaam Romein, de drie laatste vormen weer een afzonderlijken stoet.

Behalve dit alles bevatten de friezen der koorbanken nog in acht tafereelen de processie van het Heilig Hout, waarop wij later terugkomen.

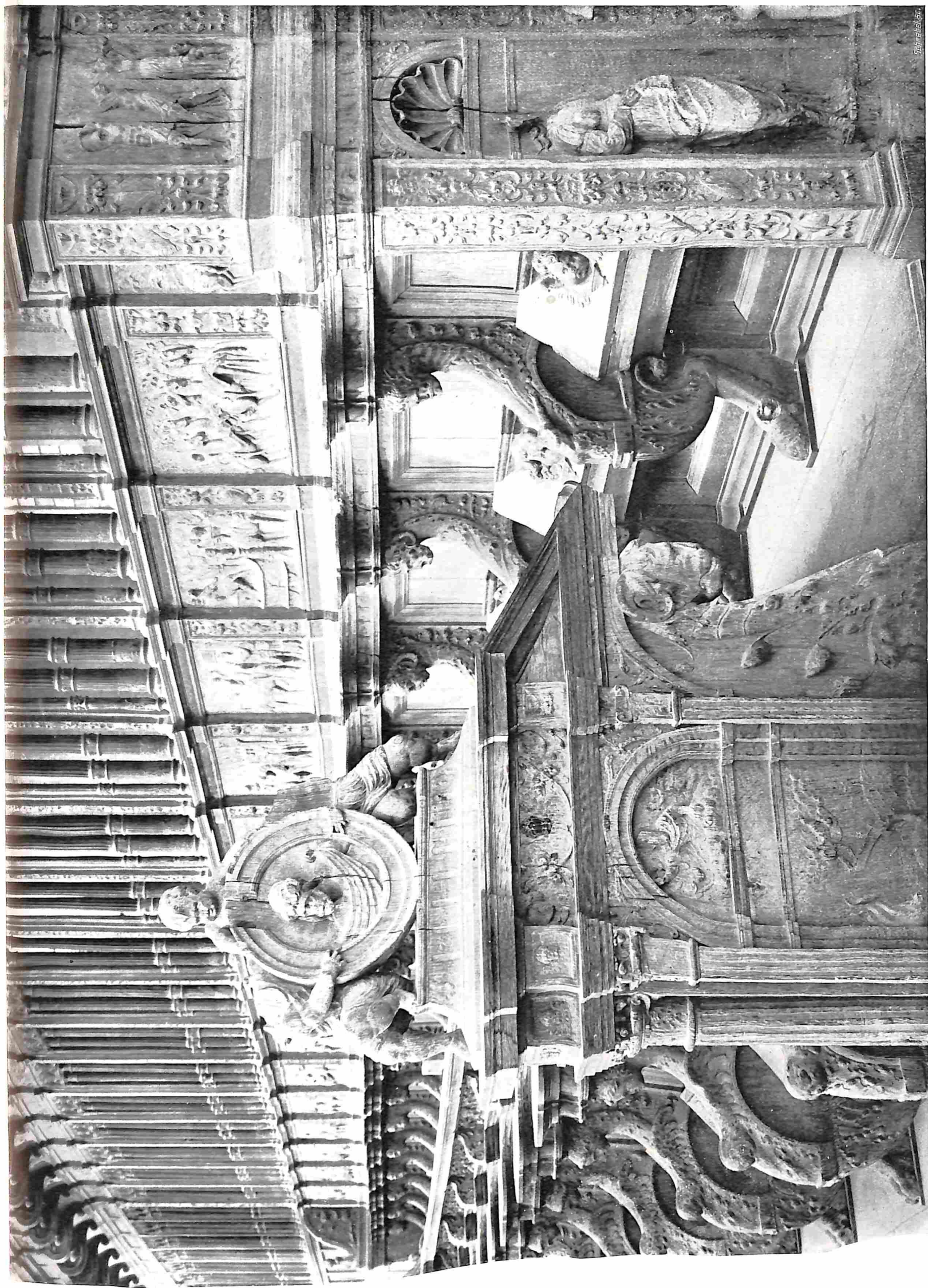
Als men dit alles met eigen oogen heeft aanschouwd, dan behoeft het ons niet te verwonderen, dat onze rijksbouwmeester Kuipers, de meest bevoegde op dit gebied, bij een bezoek aan de Groote kerk vol bewondering uitriep: „Ik heb veel moois gezien, maar dit is een unicum.”

En toch wilde in 1661 de toenmalige kerkeraad de banken opruimen om meer plaats te winnen.

In de troebele dagen van Napoleon's heerschappij hebben de lotelingen aan deze koorbanken veel schoons vernield. In dollerwoede of in uitgelaten brooddronkenheid werden hoofden en neuzen, armen en beenen, afgesneden of ruw weggebroken. 't Is bijna overal te zien. Misschien was dit wel de oorzaak dat men in het begin dezer eeuw de banken voor brandhout wilde verkoopen, maar zoover kwam het gelukkig niet. Zij bleven waar zij waren, tot in 1882 door de hulp van eenige kunstvrienden, die het schoone wisten te waardeeren, de banken zoo veel doenlijk werden gerestaureerd.

Tijdens het schrijven van dit artikel komt mij een courant onder de oogen dato 17 September 1907, waarin het volgende voorkomt, wat wel blijk geeft van de zeldzame schoonheid dezer koorbanken:

„Afbelding der koorbanken.

EEN GEDEELTE DER KOORBANKEN IN DE GROOTE KERK TE DORDRECHT. (EVANGELIEZIJDE).
Boven op het zijbeschoot de Ecce Homo.

Foto Aug. F. W. Vogt.

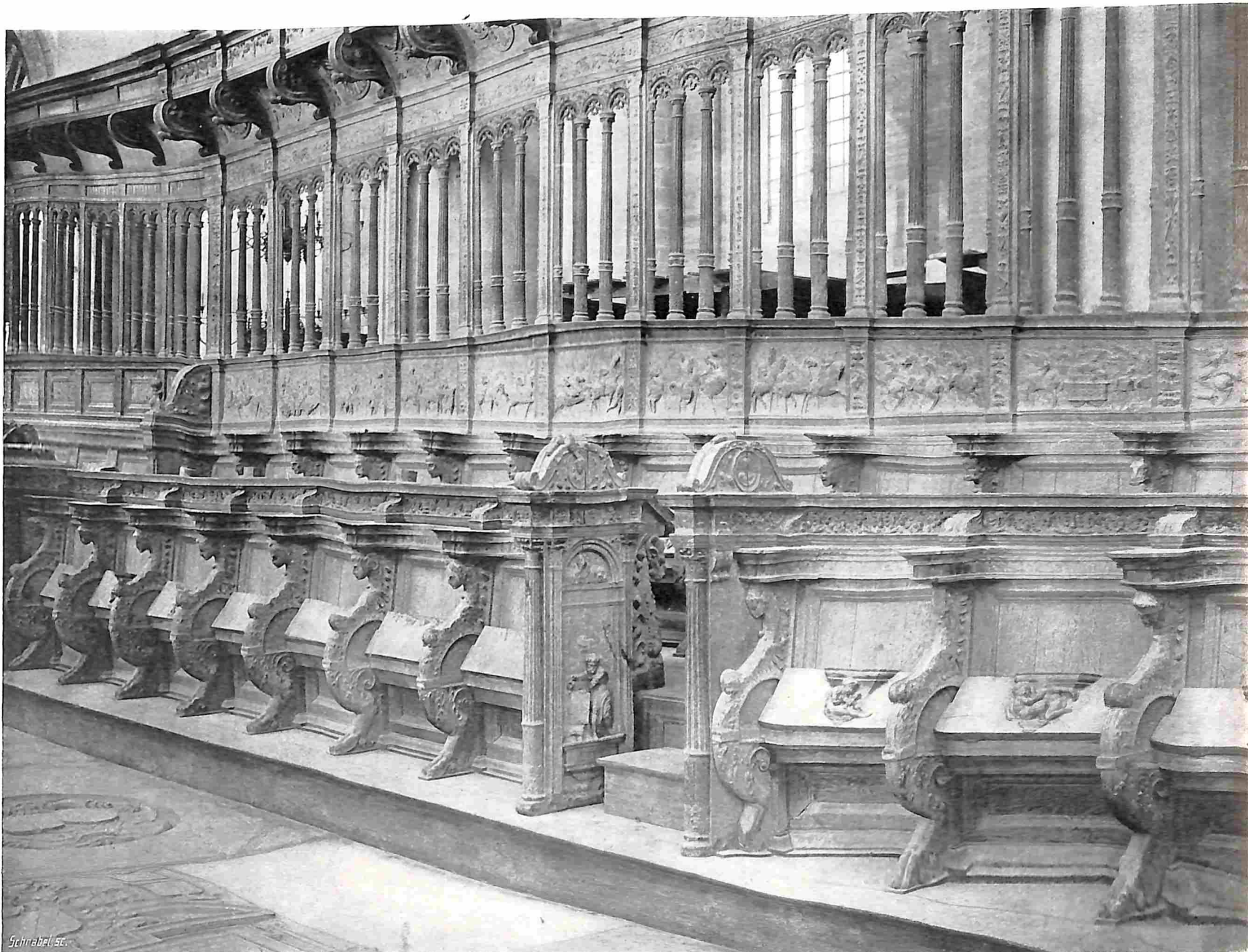

Foto Aug. F. W. Vogt.

KOORBANKEN IN DE GROOTE KERK TE DORDRECHT.

In 't midden de ingang naar de Kanunnikenbanken.

In het bekende werk over bouwkunde van den heer Gugel komt een fijn gedetailleerde afbeelding voor van de beroemde koorbanken onzer Groote Kerk, een der schoonste proeven van beeldsnijkunst uit de 16de eeuw, werk van den vermaarden Jan Terwen.

De afbeelding is de reproductie van een potloodteekening vervaardigd door den heer A. J. Terwen, thans rustend tekenleeraar, alhier (Dordrecht).

Deze heeft de oorspronkelijke, zeldzaam uitvoerige tekening kort geleden aan het Rijk ten geschenke gegeven, die haar in lijst een plaats heeft waardig gekeurd in de kerkelijke afdeling van het Rijksmuseum."

Bij een bezoek aan de kerk zijn er nog enkele dingen die onze aandacht trekken. Links en rechts in het Hooge Koor zijn aan den buitenkant twee groote steenen wapenborden aangebracht, waarvan de eigenlijke wapens zijn afgehakt. Het overige bleef ongeschonden. Datzelfde ziet men op meer zerken en men is van oordeel, dat deze wapens zijn weggehakt of verminkt in den Franschen tijd, uit haat tegen al wat adel was. Een uitzondering hierop maakt een prachtig wit marmeren zerk, die in het koor ligt en die geheel ongeschonden is. Zij draagt de wapens van verschillende geslachten en is naar de overlevering luidt, alleen dáárdoor aan de algemeene verwoesting ontsnapt, omdat men, door ondervinding wijs geworden, dezen steen omgekeerd op het graf legde.

Ter gedachtenis aan den duren tijd, dien onze voorouders hebben meegemaakt, vindt men aan den achterkant van het Hooge Koor, dáár waar de zangersbanken staan, een bordje waarop in Gothische letters de hongersnood en de verbazend hooge graanprijzen in 1557 in het volgende rijm worden herinnerd:

In Junio Waeren Wij In druck ende In noot
Want Voor een achte deel terwe worde ghegheve
Tsestig stuyvers, drie groot gaf Me een pondt broot
Van honger soe synder veel doot ghebleven,

en boven aan de lijst der koorbanken nog een opschrift in Gothische letters:

Die-tijt-is-cort-die-doot-is-snel-
Wacht-u-van-sonden-so-doet-ghij-wel-
Anno-domini-MCCCCXXXIII.

Een gedenksteen voor den Dordtschen zeeschilder J. C. Schotel van grijs en zwart graniet, in 1839 onthuld, een hulde van zijne vereerders; een gedenksteen van zwart marmer met eene inscrip-

tie in de Engelsche taal ter eere van den eersten Engelschen officier John Western, die aan boord van Z. M. fregat Syren zich in het beleg van de Willemstad door de Franschen in 1703; bijzonder onderscheidde, en in 't zelfde jaar bij Moerdijk sneuvelde; en een koperen plaat, waarop Gothische letters en relief, voltooiën de bezienswaardigheden.

Niet zonder opzet noemden wij deze koperen plaat 't laatst. Haar ontstaan toch was het gevolg van een ontzettende ramp, die de kerk trof, trouwens niet de eenige; zij heeft als al het ondermaansche haar lief en leed gekend.

Deze plaat luidt:

Dusent vier hondert seven en vijftigh mede,
Soe screef men, als te Dordrecht in stede
Verbernde menich huys in 't openbare.
Corts na middernacht word mens geware.
In Junio op Sinte Pieters-Pauwelsdach
Soe wast dat men al of verbernen sach.
Van der Visbrich westwaert in groeter armoe,
Van den Beghinen tot die Vuylpoert toe.
Sonder twee Camers en op dat selve pas
Dese kerk met al datter binnen was.
Tot Asschen toe, Coper, Silver ende Gout
Sonder alleen dit waerde Heylighe hout
Welck in dese Monstrancy besloten sij.
Dusent vier hondert en twee entseventigh derbij,
Soe screef men als men't hier in dede
Met den Tabernakel gemaect deser stede.

Een andere plaat, die vroeger boven het altaar hing, bevatte dezelfde gebeurtenis in de volgende dichtregelen:

Op Sinte Pieter en Pauwels nacht
Ten XII uren, als anquam den dag.
In 't jaar XIIIIC vijftich ende Seven,
Te Dordrecht dat op die tijd bleven
In den Brand vele luyden doot:
Want den Brand die was soo groot
Dat al of Brande sonder abuyse
Van Westen an, tot Sacraments Gast-huyse.
An Poort-syde, en Land-syde, als men mocht merke,
Ende daertoe brande die Groote Kercke.
Ende alle die in den Brand bleven,
Wil God zijn eeuwige glorie geven.

WEERKUNDIGE MEDEDEELINGEN.

WOLKENPHOTOGRAPHIE.

HETGEEN op pag. 27 N°. 3 van dit tijdschrift omtrent het photografeeren van wolken is medegedeeld, verdient wel eenige toelichting en uitbreiding. Daar wordt gezegd: „het photografeeren van wolken geschiedt bij korter expositietijd, resp. kleiner diaphragma-opening, dan voor gewone opnamen noodig zijn.”

Dit is in het algemeen waar, doch niet altijd zijn de hier aangegeven voorzorgen noodig en niet altijd ook zijn ze voldoende.

Reeds om wolken met het bloote oog goed te kunnen waarnemen is het somtijds van voordeel, hulpmiddelen te gebruiken en zij, die van wolkenvormen, of van optische verschijnselen in den dampkring een studie willen maken, zijn dikwijls wel gedwongen tot deze hulpmiddelen hun toevlucht te nemen. Hetgeen het nauwkeurig waarnemen van wolken in den weg staat, is nu eens een overmaat van, dan weer een te kort aan licht. Dat bij het beoordeelen der bewolking de verlichting een groote rol speelt, blijkt voldoende wanneer men let op zonsondergangen.

Ieder weet, dat in den regel ook na heldere dagen de zon in een wolkenbank ondergaat. Daarboven enkele donkere vegen met fel-gouden rand, maar verder een ongeveer heldere lucht. Dat is niet het gevolg van een neiging van de wolken om zich des avonds in het Westen te concentreren. Wie de zon ziet opgaan kan in het Oosten des morgens vrijwel hetzelfde waarnemen en de oorzaak is tweecore. Ten eerste zal voor alle richtingen de kim zwaarder bewolkt schijnen dan de hogere hemel-deelen, omdat ons oog op den horizon gericht een dikker dampkringslaag peilt, dan aan de hogere deelen des hemels, maar vooral is het bij het doorvallend zonlicht de gunstige verlichting van de wolken, waardoor deze sterk donker uitkomen op een lichten achtergrond. Een bijzonder mooi voorbeeld van een contrastvol wolkeneffect bij zonsondergang vertoont de reproductie hierboven van een photo mij naar aanleiding van de vraag om wolken-opnamen toegezonden onder het bijschrift „Avond aan den IJssel” (afb. 2). De photograaf is wel zeer gelukkig geweest in keus van onderwerp en verlichting, en hij heeft in de afbeelding van het schilderachtig kijkje nagenoeg het volmaakte bereikt. Het is den avond, dien wij zien, meer nog dan het water, met het bootje en den slapenden horizon, en het zijn wolken zoo als wij die 's avonds zien. Voor de afbeelding: „Zonsondergang aan zee” (afb. 7), is zoomin als voor de tweed- eenige bijzondere voorzorg noodig geweest. In de lucht is contrast genoeg aanwezig, om de opname te doen spreken. Drie zeer contrastrijke photo's, (afb. 3, 4 en 5) zijn zeer kort belicht. De afbeeldingen 2—5 en 7 zijn alle bij doorvallend zonlicht opgenomen. Om echter van de wolken de fijnere structuur te kunnen onderscheiden, is het wenschelijk ze ook bij opvallend licht op te nemen, en bij vele wolkenvormen is dat dan ook voor een goed fotograaf zeer goed mogelijk.

Met name bij de lagere wolken, die zwaar zijn van bouw. Het gezicht aan den dijk (afb. 1) vertoont een uitstekend voorbeeld van een regenlucht. Behalve de grauwe regenwolken zijn de schuimige stapelwolken voor photographie bijzonder geschikt, de wolken zooals ze in onweersluchten voorkomen (afb. 8). En vooral bij deze laatste soort is het zeer goed mogelijk de bijzonderheden van den bouw op een photo af te beelden, omdat daar tegen de blauwe lucht contrast in overvloed is, terwijl ook de schaduw in de wolkenpartijen voldoende zwaar is. Wel zal het contrast tusschen den blauwen hemel en een lichte wolk steeds verflauwen, wanneer bij het maken van een photographische opname geen bijzondere voorzorgen worden genomen. Ieder, die aan photographie heeft gedaan, weet dat de spectraalkleuren in de volgorde violet naar rood in afnemende mate op het broomzilver inwerken, zoo zelfs, dat rood licht zonder bezwaar in de donkere kamer kan worden gebruikt. Het blauw van den hemel zal zich daarom op een photo lichter vertoonen, dan het voor ons oog schijnt te zijn. Het verlies aan contrast, dat hiervan het gevolg is, kan dikwijls oorzaak zijn, dat wolken die met het bloote oog nog zijn waar te nemen, op de photographische plaat niet meer worden onderscheiden. Wanneer de geheele lucht in scherp zonlicht hel verlicht is, zal het dikwijls ook voor de oogwaarneming reeds noodig zijn het contrast voor ons oog te vergrootten door het tusschenvoegen van een beroete glasplaat of van z.g. neutraal glas, dat de eigenaardigheid heeft van alle kleuren een gelijke hoeveelheid te absorbeeren, of door het gebruik van geel glas, dat hoofdzakelijk het blauwe licht tegenhoudt en dus de wolken op een donderder fond zal doen zien, zonder evenwel de teekening in de wolken in dezelfde mate

Foto M. Crommelin.

AFB. 1. REGENLUCHT.

Foto J. A. Bakhuis.

AFB. 2. AVOND AAN DEN IJSSEL.

te verduidelijken. Nu eens zal het eene, dan het andere middel de voorkeur verdienen. Het beste echter is doorgaans, dat men niet de lucht zelf bekijkt maar een beeld daarvan in een zwarten spiegel. Men kan zich zelf met behulp van een stuk behoorlijk vlak glas en wat zwarte olie- of enamel b.v., aan een geheel voldoende spiegel helpen. Met de enamel wordt de onderkant van het glas bestreken. Van het opgevallen licht wordt dan door den zwartgemaakten achterkant zóó weinig teruggekaatst, dat het tweede beeld niet hinderlijk is. Wil men echter den spiegel gebruiken voor photographisch werk, dan doet men beter een spiegel van zwart volkomen ondoorzichtig marmerglas te bestellen. Op deze wijze kan men ook in de nabijheid der zon de ijfste wolkjes zien.

Deze terugkaatsing heeft een dubbel voordeel: ten eerste wordt het felle licht verflauwd teruggekaatst, waardoor de contrasten sprekender worden, zooals bij het neutrale glas evenzeer het geval is, maar tevens wordt van het blauwe licht meer teruggehouden, dan van het andere, hetgeen, zooals we zagen, ook door geel glas kan worden bereikt. Van het licht dat de blauwe hemel ons toezendt is n.l. een deel gepolariseerd, d.w.z. de lichttrillingen hebben niet meer in alle richtingen loodrecht op de voortplantingsrichting plaats, maar uitsluitend loodrecht op deze richting in één bepaald vlak. Valt dit gepolariseerd licht op een spiegel onder een hoek van ongeveer 33° , den z.g. polarisatie-hoek, dan wordt het niet teruggekaatst, doch volledig geabsorbeerd. Het licht van de blauwe lucht, afkomstig van den hemelstreek, die 90° van de zon verwijderd is, is het sterkst gepolariseerd, en wordt dus bij terugkaatsing onder een hoek van 33° het best teruggehouden. Op deze wijze kunnen wolkjes, die vele kilometers hoog drijven, en zoo ijl zijn, dat ze b.v. voorbij de maan trekken zonder een merkbare hoeveelheid maanlicht te onderscheppen, wolkjes van de soort waartoe de bekende windveeren behooren, die niet meer uit waterdruppeltjes bestaan, doch uit uiterst fijne ijsnaadjes nog worden gefotografeerd als lichte teekening op een nagenoeg zwart veld, gelijk op de photo No. 6 is te zien.

In het algemeen kan gezegd, dat het niet aangaat één altijd geldend recept te geven voor het maken van wolken-photographieën, want elke soort, elke verlichting stelt natuurlijk bijzondere eischen. Hetgeen in den aanvang is gezegd, omtrent de noodzakelijkheid van korte belichting en sterke diaphragmeering, zal, wanneer reeds op een van de bovenstaande manieren het licht is verminderd, niet meer, althans niet in die mate noodig zijn. Wel is het altijd raadzaam met langzame platen te werken. Arthur W. Clayden, die een boek over wolken-studiën heeft geschreven met een groot aantal photographische illustraties, zegt hieromtrent *) Orthochromatische en isochromatische (d.z. kleur-gevoelige) platen, dubbel bekleede en veel andere soorten platen

Foto C. H. Eykman.

AFB. 3. WOLKEN BIJ DOORVALLEND LICHT.

Foto C. H. Eykman.

AFB. 4. WOLKEN BIJ DOORVALLEND LICHT.

Foto C. H. Eykman.

AFB. 5. WOLKEN MET DOORSCHIETEND ZONLICHT.

*) Cloud Studies' London, John Murray, Albemarle Street 1907.

waren van te voren geprobeerd, zoowel mét gekleurde absorptiefilters voor de lens als zonder deze, zonder dat iets bleek van voordeelen boven een gewone plaat van geringe snelheid. Ten slotte werden de photomechanical platen geprobeerd, en de pogingen om behoorlijke wolken-afbeeldingen te maken, die daarvoor slechts nu en dan met goede resultaten bekroond waren, leverden voortaan gelijkmatig en doorlopend succes op."

Ook bij de keus van lens kan men met de eigenaardigheden van wolken-photographie rekening houden en met een langzame lens tevreden zijn. C. S.

Correspondentie. Aan M. C. te D. bij S., J. H. v. H. te A., J. H. A. A. K. te B., A. F. W. V. te A. en aan hen die photo's zonden zonder vermelding van hun naam mijn hartelijken dank. Ik denk in de artikels op wolken zelve betrekking hebbende, verschillende van deze opnamen te kunnen gebruiken, en zal de afdrukken later terugzenden. Intusschen zullen nieuwe exemplaren zeer welkom zijn.

Foto Dr. J. P. van der Stok.

AFB. 6. „WINDVEEREN.”

De kustmanoeuvres van 18 tot en met 25 September 1907.

„D E militaire stand is een stand van ontbering en zelfverloochening.” „Brr, wat een vuurwerk”, hoor ik al van verschillende kanten roepen. Bedaard, lieve lezeres en waarde lezer! Zoo erg meen ik het nu ook niet, maar ik moest daarmee bepaald beginnen. Ik heb namelijk al een uur zitten na te denken over de wijze, waarop ik mijn manoeuvrepraatje het meest pakkend zou inleiden en daarom ben ik er eindelijk maar toe overgegaan om het vuurwerk, dat anders volgens de traditie aan het slot moet staan, ditmaal eens bij uitzondering voorop te plaatsen. Als dat niet pakt, dan pakt niemandal.

En nu over die ontbering en zelfverloochening. In het „rude métier”, dat wij militairen uitoefenen, is ontbering aan de orde van den dag. Het spreekt vanzelf, dat ik hierbij natuurlijk niet in de eerste plaats denk aan de garnizoens-ontberingen, want dan loopt het meestal zoo'n vaart niet. Neen, daarvoor moet ik mij in gedachten verplaatsen naar een of ander oorlogsterrein. Doch daarheen wil ik u niet uitnoodigen mij te volgen, uit vrees, dat een slechts oppervlakkige schildering van de alsdan te doorstane ontberingen oorzaak er van zou zijn, dat wij, soldaten, thans in vreedstijd al te zeer door het schoone geslacht vertroeteld zouden worden, om ons nu reeds bij wijze van voorschot eenige vergoeding te schenken voor alle ontberingen, die wij misschien nog eens in de toekomst zouden moeten lijden.

Laat ik het dus maar bij mijne garnizoens-ontberingen houden. Ik wil hier nu niet eens spreken van ontberingen, als het niet doorgaan van een wandeling aan de zijde van een mijner kennisjes, of het in het water vallen van het soosurtje, tengevolge van exercitie, theorie of iets anders. Neen, ik denk met smart aan de meestal intredende verlof-ontbering. 's Zomers kan er geen mannetje gemist worden. Het is dan met recht „alle hens op dek”. En het natuurlijk gevolg is dan ook, dat wij onze zomervacantie meestentijds in den winter doorbrengen. En nu vraag ik: „Is dat geen ontbering en bestaat er geen zelfverloochening, als wij iets dergelijks als vanzelf sprekend aannemen?”

Gelukkig maakte het jaar 1907 een gunstige uitzondering. Ik

heb mijn zomervacantie gehad. En al viel die nu wel volgens den kalender voor het grootste deel in den herfst, het zonnetje scheen medelijden met mij te hebben, want het zorgde voor eenige heerlijke, zomersche dagen. Ik ben dus een weekje naar buiten geweest, echter niet op de meer en meer gebruikelijke wijze. Daarom geen pension à raison van zooveel per dag, in een of ander lieflijk dorpje. Geen dagen van dwalen met een gezellig clubje in het bosch of op de hei, geen diabolos in den tuin, geen partijtje tennis op een baan, die men toevallig bij een heel ouden kennis aantreft. Neen, mijn buiten-zijn was heel iets anders. Het garnizoen met al zijne besloomingen werd de rug toegekeerd en mijne mennekes trok ik er op uit naar de duinen en polders van Holland, waar de kustmanoeuvres zouden plaats vinden. Wel hebben wij daar enkele vermoeiende dagen gehad, maar daarop wordt minder gelet. De hoofdzaak is, dat wij hier gedurende die dagen de genietingen van het volle militaire leven mochten smaken en het militaire hart konden ophalen, zooveel wij dat maar wilden.

Die kustmanoeuvres waren bovendien voor de meesten weer eens iets nieuws. Sinds 1878 hadden dergelijke manoeuvres niet meer plaats gehad en dus was het voor de jongeren onder de broeders een keurig, nieuw schoteltje. En wij hebben er dan ook van gesmuld.

In de meeste Hollandsche dagbladen hebben wij reeds min of meer uitvoerige verslagen en beschouwingen over die manoeuvres kunnen lezen, zoodat het verloop daarvan wel aan de meesten mijner lezers bekend zal zijn. Voor hen, die evenwel geen gelegenheid vonden, die verslagen te lezen wil ik trachten dat verloop met eenige woorden te schetsen.

Allereerst dan de veronderstelling, waarvan uitgegaan werd. Er is oorlog uitgebroken tusschen Zuidland en Oostland, twee rijken respectievelijk ten Zuiden en ten Oosten van Nederland gelegen. Nederland heeft zijne neutraliteit aangekondigd, welke neutraliteit door Oostland blijkens mededeeling zal worden geëerbiedigd. Zuidland heeft echter tot nu toe nagelaten zich daaromtrent te verklaren. Een gedeelte der Zuidlandsche vloot bevindt zich ter hoogte van de Noordkust van Oostland om het optreden der Oostlandsche vloot in de

Noordzee te beletten. Leger en vloot van Nederland zijn gemobiliseerd. De stelling van Amsterdam, de Nieuwe Hollandsche Waterlinie, benevens de maritieme stellingen zijn in staat van verdediging gebracht. Het Nederlandsche leger is opgesteld langs de kust der Noordzee. De 1ste divisie is belast met de bewaking en verdediging der kust van het Noordzeekanaal tot den Nieuwen Waterweg. Ten N. en ten Z. dezer strook bevinden zich respectievelijk de 2e en 3e divisies, terwijl de 4e divisie te Utrecht als algemeene reserve is opgesteld. De militaire kustwacht is betrokken, terwijl de daarbij behoorende infanterie-bewakings-detachementen op hunne standplaatsen zijn aangekomen. De Nederlandsche vloot kruist in de Noordzee en heeft tot taak op de hoogte te blijven van de bewegingen der vloten van Zuidland, en Oostland.

In den namiddag van den 17den September is in Nederland bericht ontvangen, dat in een Zuidlandsche haven (Boulogne) een transportvloot wordt samengetrokken, die bestemd is om een landingsleger van 35000 man over te voeren naar de Nederlandsche kust.

Tot zoover de veronderstelde toestand, zooals die in den avond van zelf, dat niet alle troepen, in dien veronderstelden toestand genoemd, aan de manoeuvres deelnamen. Dat zou wel wat al te kostbaar geweest zijn. Wat het leger betreft, nam slechts de 1ste divisie aan de kustmanoeuvres deel. „Waarom dan die enorme

Foto J. H. A. A. Kalff.

AFB. 7. ZONSONDERGANG AAN ZEE

Foto M. Crommelin.

AFB. 8. STAPELWOLKEN.

omschrijving?" zal men vragen. Ja, dat is nu eenmaal noodig om de oefening eenigszins op de werkelijkheid te doen gelijken en om zuiver af te teekenen het kader, waarin zich de handelingen der manoeuvreerende troepen moeten afspelen.

De 1e divisie, die dus de kust van IJmuiden tot den Hoek van Holland zou moeten bewaken en eventueel verdedigen, bestond uit: 't Regiment Grenadiers en Jagers, het 4e en 10e Regiment Infanterie, 1 Eskadron huzaren, 1 Regiment Veldartillerie, 1 compagnie wielrijders, 1 sectie bereden mitrailleurs, 1 sectie onbereden mitrailleurs, 1 compagnie veldpioniers, 2 seinbrigades, 1 zoeklicht-detachement, 1 telegraaf-afdeling en 1 treindetachement. Aan elk der infanterie-regimenten (ook 't Regiment Grenadiers en Jagers), die uit 4 bataljons bestonden, was nog een gemarkeerd bataljon toegevoegd, terwijl bovendien nog gemarkeerd waren 6 landweerbataljons.

Hoe werden die troepen nu langs de genoemde kuststrook opgesteld? Als ik dat nauwkeurig zou moeten mededeelen, dan zou ik nog heel wat ruimte noodig hebben. Daarom zal ik het dus maar zeer globaal doen, hopende dat de duidelijkheid daaronder niet zal lijden. De kuststrook dan was verdeeld in 3 ongeveer even groote sectoren en elke sector weer in 2 gelijke vakken. In elk vak bevond zich 1 bataljon, dat 2 compagnieën als vakreserve achterhield en 2 compagnieën vooruitschoof als voorpostendetachementen, welke laatste wederom veldwachters ($\frac{1}{2}$ of 1 sectie infanterie) met posten in de duinen vlak langs het strand uitzetten. De twee vakken van 1 sector hadden dus tot bezetting 2 bataljons infanterie. Achter deze bataljons waren dan verder als norm opgesteld per sector: 2 bataljons infanterie, 1 peloton huzaren en 1 batterij veldartillerie als sectorreserve, terwijl te Haarlem, Leiden en Den Haag de resterende troepen als divisie-reserves stonden. Aan infanterie beschikte men dus nog in elk dier plaatsen over 3 bataljons. De andere wapens en diensten waren over Leiden en Den Haag verdeeld.

Afgezien van enkele details, die, als zijnde van ondergeschikten aard, verzwegen zijn, zien wij dus de 1e divisie ongeveer gelijkelijk verdeeld langs de te bewaken kuststrook.

Op den 18den September te 4 uur 's namiddags moesten alle troepen der divisie op de hun aangewezen standplaatsen zijn aangekomen. Op dat uur begon dus feitelijk de oefening. Daar de kustwacht evenwel reeds op 17 September begonnen was met het inrichten van haren dienst en de oorlogstoestand reeds in den morgen van den 18den September intrad, moesten de bewakingsdetachementen der kustwachtposten reeds in den vroegen morgen ter plaatse zijn.

De kustwacht, reeds in vreedstijd georganiseerd en bediend door de marine, heeft tot taak de waarneming van de zee, om oogenblikkelijk naar achteren te kunnen melden alle vlootbewegingen, die voor den verdediger van belang zijn. Vandaar dat zij door de marine bediend wordt, omdat de zeelieden meer kijk op 't water hebben dan de landrotten. De posten der kustwacht zijn telegrafisch, telefonisch of optisch verbonden met de achterstaande troepen, zoodat deze na een alarmkreet der kustwachtpost dadelijk kunnen oprukken naar mogelijk bedreigde punten.

Het is duidelijk, dat in verband met de bovenvermelde dispositie der troepen, deze niet in hunne kazernes konden blijven logeeren. Wel werd voor de reserves zooveel mogelijk gebruik gemaakt van de bestaande kazernes, doch de toestand eischte, dat verschillende troependeelen werden ingekwartierd of wel tentenkampen of tentenbivaks betrokken. Over 't algemeen was de soldaat over die inkwartiering heel best tevreden. De keizers hebben het uitstekend getroffen en al ging het in menig dorpje, waar men die inkwartiering reeds lang ontwend was, niet dadelijk van een leien dakje, later, toen het ijs gebroken was tusschen burger en militair, was het voor onze militairen schier overal opperbest. Vooral in 't Westland heerschte een kolossale verbroedering en met vreugde zal ieder nog wel terugdenken aan de brave, gulle Westlanders.

De veldwachters aan de kust hadden natuurlijk een bivak betrokken en logeerden in de zogenaamde „hondenhokken", dat zijn die lage bruine schuiltenten van linnen, die men overal langs de kust heeft kunnen waarnemen. Die „hondenhokken" zijn geen weelderig ingerichte buitenverblijven. En toch zijn het in de gegeven omstandigheden heerlijke, knusse hokjes. Thuiskomende van een patrouille langs het strand in den mist voelt men zich bepaald behagelijk, wanneer men zich languit in het stroo kan uitstrekken, tegen mist en dauw beschut door de lage, linnen zoldering. Het is op zulk een manier ten minste nog heel wat anders dan bivakkeeren onder den blooten hemel.

Houden wij ons thans echter eerst een weinig bezig met de marine, die aan de manoeuvres deelnam. Deze bestond uit het pantserschip „Piet Hein", 't pantserschip „Noord-Brabant", de onderzeeboot, 2 divisies torpedobooten en 5 stoomvaartuigen van 't loodswezen. In verband met het verloop, dat de manoeuvres moesten nemen, waren die schepen niet steeds bij de eene of de andere partij ingedeeld. Tot welke partij zij momenteel behoorden, was echter dadelijk aan de vlag te zien. De schepen, die de nationale vlag voerden, behoorden tot de Nederlandsche vloot, en werkten dus samen met de aan land manoeuvreerende troepen. Ter onderscheiding werd deze partij de „blauwe" partij genoemd en tegenstelling met de komende overweldigers, die de „roode" partij zouden vormen. De schepen, tot de „roode" partij behoorende, voerden als onderscheidingsteeken de „marine-vlag Z", die uit de dagbladen waarschijnlijk wel bekend zal zijn.

Als leider der manoeuvres fungeerde de generaal-majoor W. A. T. de Meester, die langs gewonen telegrafischen weg verbonden was met de commandanten van de landtroepen en middels draadlooze telegrafie met den commandant der zeemacht. Dit was dus een waarborg voor een goed verloop der manoeuvres, daar de leider hierdoor steeds bij machte was om in 't belang der oefening in te grijpen.

Na bovenstaande uiteenzetting, die m.i. bepaald noodig was om de manoeuvres te kunnen volgen, zal ik thans beginnen met de schildering van de krijgsbedrijven te water en te land. De nacht van 18 op 19 September ging rustig voorbij. Van vijandelikheden was hoegenaamd geen sprake. De Zuidlandsche vloot had nog niets verontrustends ondernomen. Gerust was men echter niet, daar elk oogenblik de sluwe aanrander met zijn oorlogsvloot zou kunnen verschijnen. Het zoeklicht-detachement, te Scheveningen opgesteld, bleef dan ook den ganschen nacht in actie en spiedde naarstig langs den horizon naar eventueel aanwezige vijandelijke bodems. Ook op den 19den September gebeurde niets bijzonders. Een vijand kwam niet opdagen en de „blauwe" marine zond geen verontrustende tijdingen. Lang zou de rust der „Blauwen" echter niet meer duren.

In den avond van den 19den September kwam er namelijk bericht in, dat onze vloot (de „blauwe") door de Zuidlandsche (de „roode") vloot aangegrepen was en duchtig geslagen. Zuidland had dus onze neutraliteit geschonden en het spel kon nu beginnen. Het werd thans op de tellen passen. Elk oogenblik konden wij nu van de „roode" vloot kleine ondernemingen verwachten, in afwachting van de landing, die natuurlijk eerst bewerkstelligd kon worden na aankomst van de transportvloot met de 35000 „Rooden". En de „roode" vloot is actief genoeg geweest. Reeds in den nacht van 19 op 20 September begon het lieve leventje. Gedekt door den mist verscheen namelijk in alle stilte voor Noordwijk een sloep. Toen deze niet meer verder kon, sprong een afdeeling matrozen onder commando van een officier te water, waadde naar het strand en stortte zich met de bajonet op de kustwachtpost en de dekkende veldwacht. In werkelijkheid hadden deze afdeelingen een leelijke pijp gerookt. De verrassing was volkomen en de kustbewakers hadden dan ook niet veel in te brengen. Janmaat was hier volkomen meester van het terrein. Fluks werd nog de kustlijn vernield en daarna verdwenen de dappere Jantjes even schielijk als zij gekomen waren.

(Wordt vervolgd).

MODERNE RIDDERSPOREN.

EEN sprekend bewijs van den grooten invloed, dien de kweekers op het voorkomen van planten kunnen uitoefenen, wanneer zij die willen verbeteren, leveren de hedendaagsche *Delphiniums* of *Riddersporen*. Een jaar of tien geleden waren er van de *Delphiniums* een stuk of vier soorten vrij algemeen in de tuinen verspreid, het waren *Delphinium formosum*, *D. elatum*, *D. tricolor* en *D. hybridum*; zij werden zeer gezocht en toen ter tijd als inderdaad fraaie planten beschouwd, toch waren, zooals de hier bijgevoegde afbeelding duidelijk toont, de bloemen al heel klein en nietig, vergeleken bij die, welke tegenwoordig worden aangeboden. Toen de kweekers bemerkten, dat het publiek deze planten wilde en zij meer en meer gezocht werden, zijn zij ze gaan verbeteren en weer verbeteren, totdat er ten slotte de prachtige, grootbloemige verscheidenheden uit ontstonden, die tegenwoordig in den handel zijn.

Wanneer men op nevensgaand eafdeeling de oorspronkelijke kleinbloemige *Delphinium formosum* met de daarnevensstaande *Delphinium „King of Delphinium"* vergelijkt, dan zal men moeilijk kunnen gelooven, dat de eerste soort een der stamouders van de laatste is. En toch is dit inderdaad het geval. Door voortdurende z.g.n. selectie, door uit zaailingen steeds weer de besten te kiezen om daaruit te zaaien en door de steeds verbeterde variëteiten weder onderling te kruisen, heeft men resultaten verkregen, waar ieder verbaasd van staat. In Engeland en Frankrijk heeft men het eerst werk van deze planten gemaakt, doch gerust mag gezegd worden, dat de beste en fraaiste verscheidenheden thans van Nederlandschen oorsprong zijn en in groote getalen worden zij dan ook van ons land naar het buitenland uitgevoerd.

Jammer van deze fraaie bloemplanten is het, dat de bloemen slechts in één kleur bestaan, en dat is blauw. Wel komt deze kleur in alle mogelijke nuancen bij haar voor, van het donkerste hemelblauw tot het zachtste porseleinblauw en zijn er in den laatsten tijd een paar verscheidenheden gewonnen, die gerust wit genoemd kunnen worden, doch andere kleuren worden er onder de nieuwere verscheidenheden niet aangetroffen. Ziet men echter een collectie dezer planten bijeen, dan staat men verbaasd over het aantal tinten, dat in één kleur kan voorkomen. Daarbij komt nog, dat de binnenste bloemdekblaadjes nu eens bijna zwart, dan dat de binnenste bloemdekblaadjes nu eens bijna zwart en wit oog weder wit zijn, zoodat men bloemen met een z.g.n. zwart en wit oog heeft terwijl er ook verscheidene zijn, die een zeer eigenaardige blauw-lila tint vertoonen, welke haar schoonheid dikwijls in niet geringe mate verhoogt.

De *Riddersporen* zijn vaste-planten en hier te lande volkomen winterhard, zoodat zij niet de minste winter-bedekking behoeven. Zij verlangen een goed doorwerkten, voedzamen, niet te lichten grond, die niet te droog, doch goed water doorlatend, moet wezen. De beste planttijd is vroeg in het voorjaar; ook in het najaar kan

Men ziet het, beide platen wijzen op een ontzettenden brand, die de kerk in het jaar 1457 grootendeels vernielde. Alle kostbaarheden gingen bij die ramp verloren. Vier dagen achtereen duurde de brand en vernielde behalve de kerk vele huizen uit den omtrek: Van den Visbrich (Vischbrug) west waert in groeten armoe; van de Beghinen (Bagijnhof) tot die Vuylpoort (Vuilpoort) toe. Alle snij- en beeldhouwwerk ging verloren en zóó terneergeslagen waren de Dortenaars, dat de stad zich de „swarte weduwe” noemde.

Waarschijnlijk bij een latere verbouwing of hoe dan ook zijn deze koperen platen verdwenen. Een ervan, en dat is de eerste, is weer op haar oorspronkelijke plaats teruggekomen. En wel door een toeval. Toen in 1843 de Jansenistenkerk en omgeving werden verbouwd, ontdekte de stads-architect C. N. Itz deze verdwenen koperen plaat achter een vuurplaat. De Gemeente der Bisschoppelijke Clerezij wilde deze maar niet zoo dadelijk afstaan en zoo bleef die voorloopig in haar bezit. Door de bemoeiingen echter van eenige invloedrijke heeren, die het gedenkteken op zijn eigenlijke bestemming wilden hebben, hangt nu de plaat in een inzinking van een pilaar bij het koor.

De 12 en 13de regel van dit gedicht: „Sonder alleen dit waerde Heylighe hout welck in dese Monstrancy besloten sij”, wijst ons op het mirakuleuze feit, dat bij den ontzettenden brand alles verbrandde, behalve een gedeelte van het ware kruis, dat ongeschonden te voorschijn kwam. Deze merkwaardige gebeurtenis komt in verschillende beschrijvingen voor. De brand verwoestte al wat de kerk aan kostbaarheden bezat en behalve dat „alle de Huyzen Groot ende Cleyen” in den omtrek staande „ende alle Gout, Silver, Coper, Loot, Clocken ende Schellen die Smolten”. Alleen bleef bewaard „dat H. Hout, als men noch sien mach, dat onthieldt Godt, bij sonderlinge ende Wonderlijke Mirakel.” In een andere beschrijving heet het: „... dat op den laatsten Juny, in 't jaar Christi 1457, na de feesten van Petrus ende Paulus smorgens ten dry uren, te Dort grooten Brand is geweest, door den welken meer dan de Halve Stad verbrand is, en ook de Collegiale Kerke van Onze L. Vrouwe met 36 altaren, de Toren en veel Ornamente. Alleen is van den Brand bevrijd geweest een groot Stuk van 't H. Kruys, een half Cubitus Lang, en een Duym Breed, hetwelk stond op een verguld houten Basement, seer rijkelijk versierd met Goud ende Silver. Soo dat na den Brand thans soo als Vrouwe in de Kerk quamen, vonden Zij de Voet of 't Basement van 't Kruys verbrand, het Goud en Silver gesmolten, en het Kruis alleen geheel.”

(Wordt vervolgd).

DE JACHT VAN KAY DE SLANG.

(Vervolg).

„WAT kan zij voor ons doen? Zij is niet van onzen stam, omdat zij geen pooten heeft en de leelijkste oogen die er zijn,” zei Bagheera.

„Maar zij is oud en zeer slim. Daarenboven heeft zij altijd honger,” zei Baloo vol hoop. „Belooft haar een groot aantal geiten!”

„Zij slaapt een volle maand als zij eenmaal gegeten heeft. Misschien slaapt zij nu wel en al was zij wakker, zou zij misschien niet liever zelf hare geiten doodden?” Bagheera, die Kay niet kende, was natuurlijk wantrouwig en berekende alle kansen.

„In elk geval zullen wij, twee oude jagers, haar wel tot reden brengen.” Hierop drukte Baloo zich tegen den Panter aan en samen gingen zij op weg om Kay de rotsslang te zoeken. Zij vonden haar uitgestrekt op een warm leger in de middagzon, bezig haar prachtige nieuwe huid te bewonderen, want zij had zich de laatste tien dagen afgezonderd om van huid te verwisselen en nu was zij prachtig mooi en bezig met haar stompneuzigen kop over den grond te vegen, haar dertig voet lange lichaam in fantastische knopen en golven te draaien en de lippen af te likken, gedachtig aan het ophanden zijnde maal.

„Zij heeft niet gegeten,” zei Baloo met een zucht van verlichting, toen hij het prachtige bruin en geel gevlekte vel zag. „Voorzichtig, Bagheera, zij is altijd een beetje blind, als zij pas van huid verwisseld heeft, en spoedig voor een aanval gereed!”

Kay was geen vergiftige slang, maar hare kracht lag in hare grootte en wanneer zij eenmaal hare ontzaggelijke ringen om iemand heen geslagen had, was het met hem gedaan.

„Goede jacht,” riep Baloo, zich op zijn achterpooten neerzettende. Als alle slangen van hare soort was Kay ietwat doof en hoorde eerst de begroeting niet. Toen rolde zij zich op en boog den kop, op hare hoede voor eenig ongeval.

„O, Baloo, wat doet gij hier,” antwoordde zij toen. „Goede jacht, Bagheera! Eén van ons drieën zal zeker wel wat lusten! Weten jelui iets in de buurt? Een hinde of reebok? Ik ben zoo hol als een uitgedroogde bron!”

„Wij zijn op de jacht,” zei Baloo met fleemenden stem. Hij wist wel, dat men Kay niet moest haasten; daarvoor was zij te groot en te dik.

„Laat mij met jelui meegaan,” zei Kay. „Een wond meer of minder maakt voor jelui niet veel uit, Bagheera en Baloo; maar ik moet soms dagen lang wachten in het bosch of halve nachten klimmen eer ik een jongen aap gesnapt heb. Pssh! De takken zijn ook niet meer wat ze vroeger waren toen ik jong was. Verrotte twijgen en uitgedroogde takken zijn het allemaal!”

„Misschien staat het in verband met je meerdere zwaarte,” zei Baloo.

„Ik heb een mooie lengte, dat is waar,” zei Kay, met een weinigje trots. „Maar toch, werkelijk het is de schuld van dat nieuwe aanplantseel. Op mijn laatste jacht was ik haast gevallen, het scheelde ten minste niet veel; en het geluid van mijn uitglijden (want mijn staart was niet stevig genoeg om een boom geslagen), deed de Bandar-log wakker worden en zij scholden mij uit met de leelijkste namen!”

„Pootlooze, gele aardworm,” zei Bagheera half luid, alsof hij trachtte zich iets te binnen te brengen.

„Ssss! Hebben ze mij zóó genoemd,” vroeg Kay.

„Iets dergelijks zeiden zij heden middag, maar wij deden net of wij niets hoorden. Zij zeggen van alles, zelfs dat je je tanden kwijt bent en alleen maar jonge geitjes aandurft, omdat (neen, maar het is werkelijk te onbeschaamd) je bang bent voor de horens der bokken,” ging Bagheera fleemend voort.

Nu toont een slang, voornamelijk een oude krijgslustige Python als Kay, zelden dat zij boos is, maar Baloo en Bagheera konden de groote spieren aan beide zijden van den kop zien uitzetten en inkrimpen.

„De Bandar-log is niet meer beneden, op den grond,” zei zij snel. „Toen ik heden middag in de zon ging liggen, hoorde ik hen in de boomen.”

„Nu, het is juist de Bandar-log, die wij nazitten,” zei Baloo, maar de woorden bleven hem in de keel steken, want het was de eerste keer, zoo ver hij zich herinneren kon, dat een van het Wildernisvolk zich bemoeide met het doen en laten van de apen.

„Dan is het buiten twijfel geene kleine aanleiding, die twee zulke jagers (aanvoerders in hun eigene streek, daar ben ik zeker van) de Bandar-log doet achtervolgen,” antwoordde Kay hoffelijk, terwijl zij zwol van nieuwsgierigheid.

„Zeker,” begon Baloo. „Ik ben niet meer of minder dan de oude en soms dwaze Leeraar der Wilderniswet in den Seoneewolventroep, en Bagheera hier —”

„Is Bagheera,” zei de zwarte Panter, en zijn mond sloot zich met een ruk, want hij hield niet van plichtplegingen. „De kwestie is deze, Kay. Die notenstellers en palmbledenpluizers hebben ons menschje gestolen, ons menschje, waarvan je wel zult gehoord hebben.”

„Jawel, ik hoorde er iets van door Sahi (zijn pennen maken hem terugstootend) van een menschje, dat in de wolventroep was opgenomen, maar ik sloeg er geen geloof aan. Sahi vertelt zoo veel praatjes, die hij half gehoord en soms nog niet eens begrepen heeft.”

„Maar dit is waar. Het is een mensch, als er nooit een geweest is,” zei Baloo.

„De beste, wijsste en sterkste van allen, mijn eigen leerling, die den naam van Baloo beroemd zal maken door het geheele woud; en daarenboven, wij hebben hem lief, Kay!”

„Ss, Ss,” zei Kay, haar kop heen en weer wiegende; „ik wist ook eens wat liefde was; ik kan daar geschiedenissen van vertellen —”

„Maar dat zullen we eens doen op een helderen avond, wanneer wij goed gegeten hebben, om er de juiste waarde van te schatten,” zei Bagheera snel. „Ons menschje is in de macht van de Bandar-log en wij weten, dat van al de woudbewoners het alleen Kay is, die zij vreezen.”

„Ja, mij alleen,” zei Kay. „Daar hebben zij goede redenen voor. Babbelachtig, ijdel, dom en dwaas zijn de apen en een menschje in hunne handen is slecht af. Zij worden moede van het notenplukken en dan gooien zij ze weg. Zij dragen een stok een halven dag lang, zich voorstellende er heel wat mee te doen en dan breken ze hem in tweeën. Neen, dat menschje is niet te benijden. Hoe noemden ze mij ook weer, — gele visch, was het niet?”

„Worm, worm, aardworm,” zei Bagheera, „en nog meer, dat ik niet eens durf na te zeggen.”

„Wij zullen hen leeren met meer eerbied over hunne meerderen te spreken. Aaasss! Wij zullen hunne verwarde breinen eens op orde brengen! Nu, waarheen gingen zij met het kind?”

„De Wildernis alleen weet het! Naar den kant waar de zon ondergaat, geloof ik,” zei Baloo. „Wij dachten dat jij dat wel zou weten, Kay!”

„Ik? Weten? Ik vang ze als ik ze op mijn weg tegenkom, maar ze najagen? Evenmin als kikkers! Neen! Sss! Ssss!”

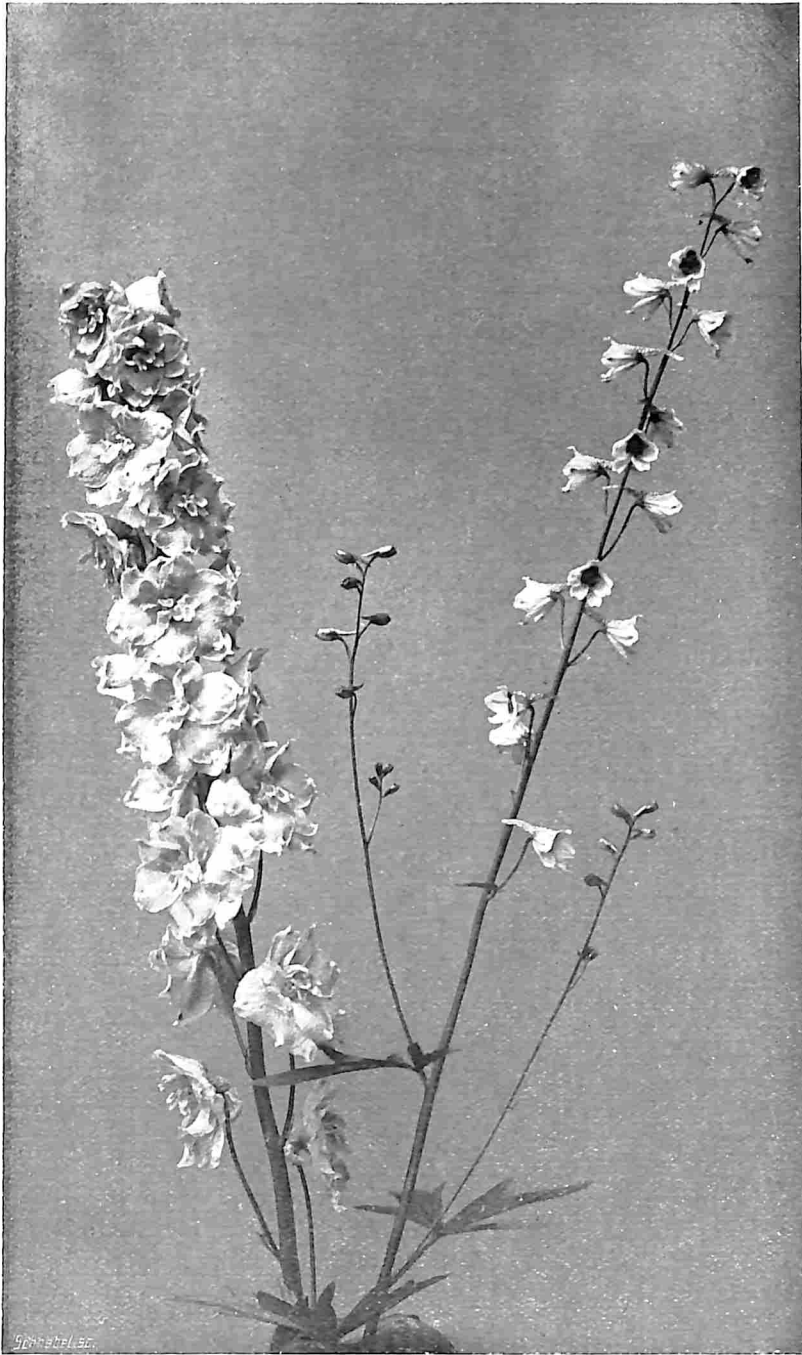
„Up! Up, Up, Up! Hillo! Illo! Illo! Kijk naar boven, Baloo van den Seoneewolventroep!”

Baloo keek omhoog om te zien waar die stem vandaan kwam en daar zag hij Chil de Wouw, die naar beneden kwam met de schitterende zonneschijn op zijne vleugels. Het was haast bedtijd voor Chil, want hij had het geheele woud overgevlogen om naar den Beer te zoeken en kon hem door het dikke geboomte moeilijk vinden.

„Wat is er,” zei Baloo.

„Ik heb Mowgli gezien met de Bandar-log. Hij verzocht mij het je te vertellen. Ik heb hem nagekeken. De Bandar-log heeft hem meegenomen naar de rivier bij de Apenstad: „de Koude Legers”. Zij zullen daar één nacht blijven of tien nachten of één uur. Ik heb de vleermuizen gevraagd of zij gedurende de donkere uren op hem wilden letten. Nu, ik heb mijne boodschap gedaan. Goede jacht, alle drie daar beneden!”

(Wordt vervolgd).

DELPHINIUM „KING OF DELPHINIUM” EN
„DELPHINIUM FORMSUM”.

men ze verplanten, doch wij achten dit, met het oog op een wellicht strengen winter toch minder raadzaam. Na het planten, behoeven zij geen bijzondere zorg meer, alleen moet men goed toezien, dat zij wanneer zij ongeveer $\frac{1}{2}$ M. hoog zijn, worden opgebonden. De eerste zomer, na het verplanten, zullen zij wellicht nog niet haar normale grootte bereiken, het tweede jaar ontwikkelen zij zich echter bijzonder krachtig en maken dan een prachtige indruk. Zoo kan men, zonder er de minste zorg aan te besteden, ze enkele jaren achtereen laten staan, hoewel het geraden is ze ieder jaar wat voedsel, in den vorm van koegier, toe te dienen. Hebben zij echter een jaar of vier à vijf op dezelfde plaats gestaan, dan doet men wel ze op te nemen, te scheuren en op een andere plek te planten, daar anders de bloemen gaandeweg kleiner worden.

De Riddersporen geven een overvloed van zaad. Dit zaad wordt het best vroeg in het voorjaar, onder glas, uitgezaaid. Het komt vrij gemakkelijk op, waarna de jonge plantjes, ieder afzonderlijk in een potje, onder glas worden voortgekweekt. Omstreeks Mei kan men ze buiten uitplanten, reeds het eerste jaar zullen zij aardige plantjes vormen, en het tweede op haar volle kracht bloeien.

Hij, die een prachtige verscheidenheid heeft, daar zaad van oogst, en denkt, dat hij door dit te zaaien een groot aantal planten van dezelfde variëteit zal verkrijgen, komt bedrogen uit. De *Delphiniums* toch zijn uit zaad gekweekt zeer inconstant; in een zelfde zaaisel bevinden zich tal van afwijkingen en het kan voorkomen, dat men onder 100 jonge planten, geen 10 de zelfde vindt. Waren het nu maar alle verbeteringen, dan zou dat niets zijn, doch het meerendeel is veel minder fraai, dan de verscheidenheid, waaruit gezaaid werd. Dat zich onder een partij zaailingen een werkelijk verbeterde variëteit bevindt, komt slechts zelden voor.

Wil men dan ook een bepaalde, mooie verscheidenheid zuiver voortkweeken, dan moet men dit niet door zaden, maar door scheuren of stekken doen. Bij het scheuren wordt de oude plant vroeg in het voorjaar opgenomen en in juist zooveel stukjes gesneden als men krachtige oogen op den wortelstok ziet zitten; die stukjes worden opgeplant en leveren het zelfde jaar nog aardige jonge planten, waarvan de bloemen volkomen gelijk aan die van de moederplant zullen zijn.

Het stekken geschiedt in het voorjaar door eenige der jonge scheuten af te snijden en ieder afzonderlijk in een klein potje met

zand in een kouden bak te plaatsen, waar zij vrij spoedig wortel zullen maken. Ook in den zomer kan men ze stekken, door de planten, zoodra zij uitgebloeid zijn, een goed eind in te snijden. Er zullen zich dan een aantal jonge scheuten ontwikkelen, die geheel op dezelfde wijze gestekt worden. Zoodra deze stekken wortel hebben, worden zij opgepot waarna men ze het best in potten onder glas overwintert: vroeg in het voorjaar kunnen zij dan uitgeplant worden.

De zoo verkregen planten zullen allen volkomen zuiver zijn.

De *Delphiniums* willen nog wel eens van het z.g.n. wit telijden hebben. Deze ziekte is gemakkelijk te bestrijden door de planten twee of drie keer met een 1% oplossing van Bordeauxschepap te bespuiten. De eerste bespuiting moet geschieden nog vóórdat de ziekte zich vertoont. Blijft die weg, dan behoekt men het natuurlijk niet te herhalen, treedt zij toch op, dan zal waarschijnlijk een tweede besproeiing wel voldoende zijn om haar geheel te doen verdwijnen.

Niet alleen voor tuinversiering zijn de Riddersporen zeer goed geschikt, ook voor vaasbouquetten kunnen zij uitstekende diensten bewijzen, zooals nevensgaande afbeelding doet zien. De hierop afgebeelde bloemtrossen zijn niet minder dan $\frac{1}{2}$ M. lang, zoodat men er flink en mooi werk van maken kan. Met het plaatsen moet echter goed toegezien worden, daar haar intens blauwe kleur dikwijls met andere kleuren slecht harmonieert.

Zooals wij reeds mededeelden, zijn er tegenwoordig een zeer groot aantal variëteiten verkrijgbaar. Enkele der fraaisten en aanbevelenswaardigsten zijn:

Bleu tendre, zeer licht porseleinblauw met groenachtige punten en wit hart, doorsnede 5 c.M., enkel.

Gilbert, buitenste bloemdekbladeren donkerblauw met lila, binnenste geheel lila, hart wit, doorsnede 6 c.M., half gevuld.

King of Delphinium, donker blauw met lila gevlekt, groot wit hart, doorsnede 7 c.M., half gevuld.

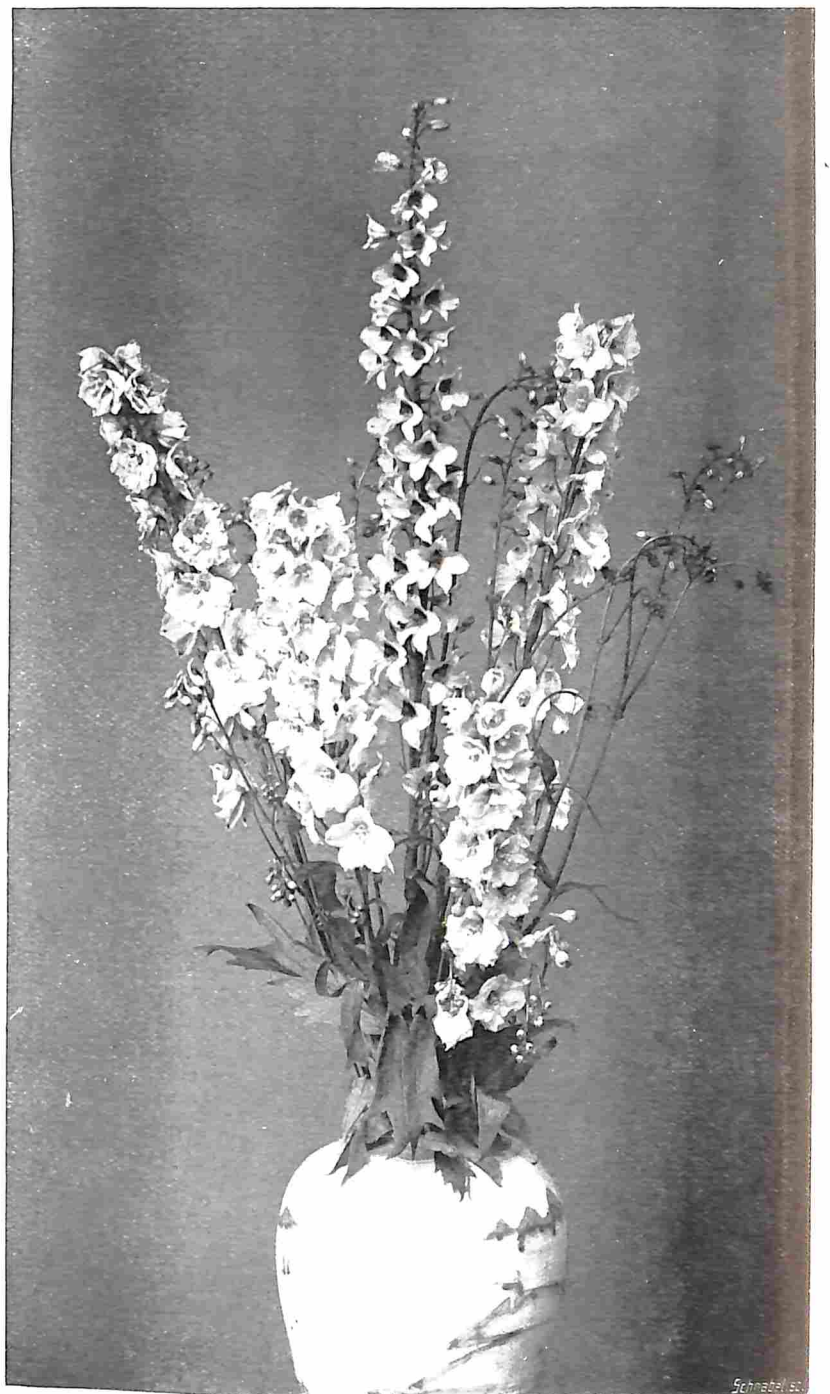
Koningin Wilhelmina, licht blauw met licht lila weerschijn en wit hart, doorsnede 6 c.M., enkel.

Lilacina, licht lila met blauw gevlamd, hart wit, doorsnede 5 c.M., half gevuld.

Lize, zacht cobaltblauw met enkele licht lila vlammen, doorsnede 6½ c.M., enkel.

Mr. Amos Perry, licht blauw met lila gevlamd, hart zwart, doorsnede 5 c.M., enkel.

E. Th. W.

VAASBOUQUET VAN DELPHINIUMS.